

Yaygın Din Eğitimi Alanında Önemli Bir Meslek Olarak İmam-Hatiplik ve Statüsü

The Imamate as an Important Profession in the Field of Non-
Formal Religious Education and Its Status

Hacı Mustafa KİRİŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet
Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Din Eğitimi Anabilim Dalı
Sivas | Türkiye
mustafakiris@cumhuriyet.edu.tr

Assist. Prof., Sivas Cumhuriyet
University
Faculty of Theology
Department of Religious Education
Sivas | Turkey
orcid.org/0000-0002-1731-7325

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Araştırma Makalesi Article Types | Research Article
Geliş Tarihi | 14 Nisan 2022 Received | 14 April 2022
Kabul Tarihi | 07 Haziran 2022 Accepted | 07 June 2022
Yayın Tarihi | 30 Haziran 2022 Published | 30 June 2022

Atıf | Cite as:

Kiriş, Hacı Mustafa. "Yaygın Din Eğitimi Alanında Önemli Bir Meslek Olarak İmam-Hatiplik ve Statüsü [The Imamate as an Important Profession in the Field of Non-Formal Religious Education and Its Status]". *Tokat İlmîyat Dergisi* | *Tokat Journal of İlmîyat* 10/1 (Haziran | June 2022), 249-275.

<https://doi.org/10.51450/ilmiyat.1103554>

İntihal | Plagiarism:

Bu makale, iThenticate aracılığıyla taranmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir.
| This article, has been scanned by iThenticate and no plagiarism has been detected.

Copyright ©

Published by Tokat Gaziosmanpaşa University Faculty of Islamic Sciences. Tokat | Turkey.
<https://dergipark.org.tr/ilmiyat>

The Imamate as an Important Profession in the Field of Non-Formal Religious Education and Its Status

Abstract: The Presidency of Religious Affairs is one of the leading institutions providing services in the field of non-formal religious education in our country. The Directorate of Religious Affairs, which is responsible for enlightening society on religion, operates in a very wide area in the context of religious services. Religious services carried out by the Presidency of Religious Affairs are not only limited to mosques but also many religious and cultural studies are carried out outside the mosque. At the point of carrying out these activities, many officials such as muezzin, imam, Qur'ān course teachers, religious services specialists and preachers, undoubtedly carry out the works related to their own service areas. However, the profession of imamate comes to the fore more than the others at the point of presenting non-formal religious education activities to the public. This situation is probably due to the fact that those who perform the duty of imams are directly and widely intertwined with the public and have direct contact with them. Throughout history, the profession of imamate has been among the professions that people talk about the most. As a matter of fact, the education level of the people who carry out the profession of the imam, the salaries they receive, the duties and roles they fulfill in the society, and their social image and reputation are still discussed on various platforms from time to time. These discussed issues are actually issues that are evaluated within the scope of the concept of status. In this research, the profession of imamate; the status of the profession has been tried to be determined after it has been discussed with different dimensions such as its historical development, the conditions of being appointed to the profession, and its duties and responsibilities. This research aims to evaluate the profession of imamate, which is the most visible face of the Presidency of Religious Affairs in the field of non-formal religious education in our country, and the past and present status of this profession in terms of various criteria. In order to determine the status of a profession in a healthy way, studies with holistic approaches are needed. In this study, a holistic approach was preferred and the status of the imamate profession was examined not from a single perspective, but from many aspects such as social and institutional image, prestige, education level and economic situation. This is also the original side of this work. A case study, one of the qualitative research designs, was used in the research, and a literature review, one of the documentary scanning types, was used as the data collection technique. There is a strong relationship between the status of a profession and the quality of those who practice it. The status of the profession and the quality of those who carry out that profession mutually affect each other. This influence can be either positive or negative. Undoubtedly, although the status of the profession of the imam and the prestige of imams have changed periodically in the historical process, it can be said that this profession is defined as the profession of the prophet in Muslim societies and is generally respected profession. In our country, the field of duty of the imamate profession has expanded and diversified, especially in recent years, within the framework of the new service policy of the Presidency of Religious Affairs. In this context, there has been an increase in the visibility of imams in society and their roles. These increasing roles have brought along religious, social and cultural activities that contribute to society, and all of these have contributed to the rise of the profession's status by increasing its reputation. The imamate, which is the religious representative office, is a duty that has emerged for people to follow it. In this respect, the prestige, institutional and social image of the profession of imamate is an issue that should be sensitive not only to the Presidency of Religious Affairs but

also to the whole society. Because negative examples about the image and reputation of imams can be transferred to religion by making generalizations. Therefore, for whatever reason, the abuse of religion, religious values and religious officials should never be allowed in any of the media tools.

Keywords: Religious Education, Non-formal Religious Education, Presidency of Religious Affairs, Imamate Profession, Status.

Yaygın Din Eğitimi Alanında Önemli Bir Meslek Olarak İmam-Hatiplik ve Statüsü

Öz: Ülkemizde yaygın din eğitimi alanında hizmet veren kurumların başında Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) gelmektedir. Toplum din konusunda aydınlatmakla sorumlu olan DİB, din hizmetleri bağlamında oldukça geniş bir alanda faaliyette bulunmaktadır. Başkanlığın yürüttüğü din hizmetleri günümüzde sadece cami ile sınırlı olmayıp cami dışında da birçok dinî ve kültürel içerikli çalışmalar yapılmaktadır. Bu faaliyetlerin yürütülmesi noktasında müezzin kayyım, imam-hatip, Kur'an kursu öğreticisi, din hizmetleri uzmanı, vaiz gibi birçok görevli kuşkusuz kendi hizmet alanlarıyla ilgili çalışmaları yerine getirmektedirler. Bununla birlikte yaygın din eğitimi faaliyetlerinin halka sunulması noktasında imam-hatiplik mesleği diğerlerinden daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu durum muhtemelen imam-hatiplik görevini icra edenlerin doğrudan ve yaygın şekilde halkla iç içe bulunup onlarla vasıtasız bir şekilde muhatap olmalarından kaynaklanmaktadır. Tarih boyunca imam-hatiplik mesleği, insanların en çok konuştukları meslekler arasında yer almıştır. Nitekim imamlık mesleğini yürüten kişilerin eğitim düzeyleri, aldıkları maaşlar, toplumda yerine getirdikleri görev ve roller, toplumsal imaj ve itibarları bugün de zaman zaman çeşitli platformlarda tartışılmaktadır. Tartışılan bu konular aslında statü kavramı kapsamında değerlendirilen hususlardır. Bu araştırmada imam-hatiplik mesleği; tarihsel gelişimi, mesleğe atanabilme şartları, görev ve sorumlulukları gibi farklı boyutlarıyla ele alındıktan sonra mesleğin statüsü tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma ülkemizde yaygın din eğitimi alanında DİB'in en çok görünen yüzü olan imam-hatiplik mesleğini ve çeşitli kriterler açısından bu mesleğin statüsünü geçmişi ve bugünü ile değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bir mesleğin statüsünü sağlıklı bir biçimde tespit edebilmek için bütüncül yaklaşımlarla ortaya konulmuş çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çalışmada bütüncül bir yaklaşım tercih edilerek imam-hatiplik mesleğinin statüsü tek bir açıdan değil toplumsal ve kurumsal imaj, saygınlık, eğitim düzeyi ve ekonomik durum gibi birçok açıdan incelenmiştir. Bu aynı zamanda çalışmanın özgün tarafıdır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması, veri toplama tekniği olarak ise belgesel tarama türlerinden literatür taraması kullanılmıştır. Bir mesleğin statüsü ve saygınlığı ile o mesleği yürütenlerin niteliği arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Mesleğin statüsü ile o mesleği yürütenlerin niteliği birbirini karşılıklı olarak etkilemektedir. Bu etkileme olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedir. Kuşkusuz tarihsel süreç içerisinde imam-hatiplik mesleğinin statüsü ve bu görevi yürütenlerin saygınlığı dönemsel olarak değişiklik gösterse de Müslüman toplumlarda bu mesleğin "peygamber mesleği" olarak nitelendirildiği ve genellikle saygı duyulan bir meslek olduğu söylenebilir. Ülkemizde özellikle son dönemlerde DİB'in yeni hizmet politikası çerçevesinde imam-hatiplik mesleğinin görev alanı genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Bu kapsamda imam-hatiplerin toplumdaki görünürliğünde ve üstlendikleri rollerde bir artma meydana gelmiştir. Artan bu roller topluma katkı sağlayan dinî, sosyal ve kültürel içerikli faaliyetleri beraberinde getirmiş ve bütün bunlar mesleğin

itibarını artırarak statüsünün yükselmesine katkıda bulunmuştur. Dini temsil makamı olan imam-hatiplik, insanların kendisine uyması için ihdas edilmiş bir görevdir. Bu bakımdan imam-hatiplik mesleğinin saygınlığı, kurumsal ve toplumsal imajı sadece DİB'in değil bütün toplumun hassasiyet göstermesi gereken bir konudur. Zira imam-hatiplerin imaj ve itibarı ile ilgili olumsuz örnekler, genelleme yapılarak dine transfer edilebilmektedir. Bundan dolayı her ne sebeple olursa olsun medya araçlarının hiçbir çeşidinde dinin, dinî değerlerin ve din görevlilerinin istismarına asla müsaade edilmemelidir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Yaygın Din Eğitimi, Diyanet İşleri Başkanlığı, İmam-Hatiplik Mesleği, Statü.

Giriş

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana yaşamın ayrılmaz bir parçası olan din toplumsal hayatın en önemli dinamiklerinden birisi olmuştur. Kuşkusuz din insan için vardır ve onu doğru yola ulaştırmayı amaçlamaktadır. İslam Dini açısından bakıldığında elçilikle görevlendirilen peygamberler Allah'ın mesajını insanlara bizzat hayatlarında uygulayarak tebliğ etmişler, onları iyi davranışlara yönlendirmiş ve yanlış fiillerden sakındırmışlardır. Peygamberlerden sonra bu görev bütün müminlere tevarüs etmiştir. İnsanları doğru ve güzel davranışlara sevk edip yanlış söz ve fiillerde bulunmaktan alıkoymaya çalışmak bütün müminlerin sorumlu tutuldukları bir iş olsa da bu vazifeyi icra etmek üzere özel olarak görevlendirilmiş bir zümre hep olagelmıştır. Günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı ülkemizde din hizmetlerini halka ulaştırmakla resmî olarak görevli bulunan kurumdur.

Mevzuat hükümleri gereği toplumu din konusunda aydınlatmakla sorumlu olan DİB aynı zamanda ülkemizde yaygın din hizmetleri alanında faaliyette bulunan kurumların başında gelmektedir. Başkanlık söz konusu din hizmeti faaliyetlerini müezzin kayyım, imam-hatip, Kur'an kursu öğreticisi, din hizmetleri uzmanı, vaiz gibi değişik statüdeki personelle geniş bir alanda yürütmektedir. Ancak ülkemizde din hizmetlerinin halka arzı konusunda imam-hatiplik mesleği diğer mesleklerden daha fazla ön plana çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle imam-hatiplik mesleği ülkemizde din hizmetleri alanındaki faaliyetlerin omurgasını oluşturmaktadır. Bu durum muhtemelen imam-hatiplik görevini icra edenlerin doğrudan ve yaygın şekilde halkla iç içe bulunup onlarla vasıtasız bir şekilde muhatap olmalarından kaynaklanmaktadır. Nitekim imam-hatiplerin görevlerinin bir kısmı cami ile irtibatlı iken diğer bir kısmı cami dışında yerine getirilen faaliyetlerdir. Namaz kıldırma, hutbe okuma, Kur'an öğretimi, Ramazan Ayı'na mahsus merâsimleri icra etme, dinî bakımdan önem atfedilen gün ve gecelerde programlar düzenleme gibi vazifeler imamların

camii içerisinde yürüttüğü görevler arasında sayılabilir. Doğum, sünnet, düğün, cenaze merasimleri ve uygun olan her türlü ortamlarda insanlarla bir araya gelerek dinî görevleri yerine getirme, sohbetler ve konferanslar vasıtasıyla halkı din konusunda bilgilendirme gibi görevler ise imamların camii dışında yürüttüğü faaliyetler arasındadır. Sonuç itibarıyla imam-hatiplerin, DİB'in halkla doğrudan irtibat halinde bulunan en görünür temsilcileri oldukları söylenebilir.

Tarih boyunca imam-hatiplik mesleği, insanların en çok konuştuğu meslekler arasında yer almıştır. Bu mesleği yürüten imamlar kimi zaman icra ettikleri göreve ehil olup olmadıkları ya da maddi durumları ve aldıkları ücretle, kimi zaman ise dinî sorulara verdikleri cevaplarla hep en çok konuşulup tartışılan görevliler olmuşlardır. Bütün bu konuşma ve tartışmalar mesleğin statüsünü akıllara getirmektedir. Nitekim bugün de zaman zaman çeşitli platformlarda imam-hatiplik mesleğini yürüten kişilerin eğitim düzeyleri, aldıkları maaşlar, toplumda yerine getirdikleri görevler ve roller konuşulmakta, imamların toplumsal imaj ve itibarları tartışılmaktadır. Tartışılan bu konular aslında *statü* kavramı kapsamında değerlendirilen hususlardır. Bu çalışma imam-hatiplik mesleğinin statüsünü geçmiş ve bugünüyle incelemeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla araştırmanın temel problemi imam-hatiplik mesleğinin tarihsel süreç içerisinde ve günümüzde nasıl bir statüye sahip olduğudur.

Literatüre bakıldığında “statü” kapsamına giren konular açısından imam-hatiplik mesleğini inceleyen bazı araştırmaların bulunduğu görülmektedir. Örneğin bu çalışmalar içerisinde söz konusu mesleği ekonomik ve kültürel arka planı bakımından¹, toplumsal imajı bakımından², mesleği yürütenlerin medyadaki imajları³ ya da toplumda üstlendikleri roller bakımından⁴ ele alan çalışmalar bulunmaktadır.

Bu çalışmada bütüncül bir yaklaşım tercih edilerek imam-hatiplik mesleğinin statüsü sadece bir açıdan değil birçok açıdan ele alınmıştır. Bu aynı zamanda çalışmanın özgün tarafıdır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması, veri toplama tekniği olarak ise bir belgesel tarama türü olan literatür taraması kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda sık kullanılan desenlerden biri olan durum çalışmasında amaç, belirli

¹ Şaban Erdiç, *Din Görevlilerinin Sosyoekonomik ve Kültürel Tabanı* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2012).

² Ahmet Hamdi Karahan, *Türk Toplumunda İmam İmajı: İstanbul Örneği* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008).

³ İbrahim Turan, “Medyadaki Din Adamı İmajı Üzerine Bazı Düşünceler”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/24-25 (2007).

⁴ Halil Nurullah Kaya, *Kanaat Önderliği Bağlamında İmamlık Rolü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017).

bir durumun derinlemesine incelenerek detaylı sonuçların ortaya çıkarılmasıdır. Nitel araştırmadaki durum çalışmasında durumu ortaya çıkaran faktörler, durumun başka durumlara etkisi, duruma yönelik etkenler vb. bir bütün olarak incelenir.⁵ Araştırmada imam-hatiplik mesleğinin statüsü aşağıdaki başlıklarla ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

- 1- Toplumsal ve kurumsal imaj
- 2- İtibar / saygınlık
- 3- Eğitim düzeyi
- 4- Ekonomik durum

Çalışmada konunun yukarıdaki başlıklarla ilişkilendirilerek ele alınmasının nedeni gerek bireylerin gerekse mesleklerin statüsünü araştırma konusu yapan çalışmalar incelendiğinde statüyü belirleyen en önemli unsurlar olarak bu konuların ön plana çıkmasıdır.

İmam-hatiplik mesleğinin statüsünü incelemeyi hedefleyen bu çalışmada öncelikle söz konusu mesleğin tarihsel gelişimi, mesleğe atanabilme şartları, görev ve sorumlulukları araştırılacak daha sonra çeşitli kriterler çerçevesinde mesleğin statüsü tespit edilmeye çalışılacaktır. Konuyla ilgili daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulduğu açık olmakla birlikte bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulan bu çalışmanın, söz konusu alanda yapılacak daha kapsamlı araştırmalara katkı sunması düşünülmektedir.

1. İmam-Hatiplik Mesleği

1.1. Tanımı

Arapça'da “öne geçmek, sevk ve idare etmek” anlamına gelen *emm* kelimesinden türetilmiş bir kavram olarak imam, “devlet başkanı” ve “ce-maatle kılınan namaza önderlik eden kimse” manalarına gelmektedir.⁶ Literatürde bu iki görevle ilgili oluşabilecek muhtemel bir karışıklığı önlemek amacıyla birincisine “büyük imâmet”, ikincisine “küçük imâmet” ya da “namaz imamlığı” tabirleri kullanılmıştır.⁷

Hz. Peygamber İslam Dininin hem tebliğcisi hem de ilk imam ve hatibi idi. O bu vazifeyi vefat edinceye kadar sürdürmüştür. Kimi dönemlerde imamlık ve hatiplik birbirinden ayrı meslekler olarak yürütülmüş vazifeler olsa da ülkemizde bu iki kavram yan yana kullanılmakta, imamlık ve hatiplik görevlerinin her ikisi de imam-hatipler tarafından icra edil-

⁵ Erdoğan Köse, “Bilimsel Araştırma Modelleri”, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, ed. Remzi Y. Kınca (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010), 107.

⁶ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “İmam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/178.

⁷ Salim Öğüt, “İmam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/188.

mektedir. Zira imam aynı zamanda hatiptir. Çünkü DİB'in son yıllardaki hizmet anlayışına göre din hizmetleri sadece cami ile sınırlı kalmamalı ve imam, sadece namaz kıldırın kişi olmamalıdır. O, uygun olan bütün olanakları kullanarak çok geniş bir yelpazede toplumun bütün kesimlerine din hizmeti sunmalıdır.

DİB mevzuatında imam-hatip, “cami ve mescitlerde din hizmetlerini yürüten ve dinî konularda toplumu bilgilendiren, gerektiğinde Kur'an-ı Kerim öğretiminde görevlendirilen personel”⁸ şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşıldığı üzere imam-hatip, cami eksenli görevlerinin yanı sıra toplumu din konusunda bilgilendirmek için uygun her şart ve imkânı kullanacaktır.

1.2. Tarihsel Süreç İçerisinde İmam-Hatiplik Mesleği

1.2.1. Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Kadar İmam-Hatiplik Mesleği

Kaynaklarda, Hz. Peygamber'e imamlığı Cebrail'in öğrettiği ve onun ilk zamanlarda Kâbe'nin yanında daha sonra müşriklerin baskısından dolayı Mekke'nin tenha bölgelerindeki birtakım evlerde İslam'ı kabul eden kişilere namaz kıldırıldığı bildirilmektedir. Hz. Peygamber, Medine'den ayrılması gerektiği zamanlarda imam olarak yerine bir vekil tayin etmiş; rahatsızlığı artıp mescitte namaz kıldıramayacak duruma gelince de yerine Hz. Ebû Bekir'i görevlendirmiştir.⁹

Hz. Peygamber ve kendisinden sonra gelen dört halife zorunlu bir durum olmadıkça namaz kıldırma görevini başka kişilere tevdi etmemişlerdir. Abbâsî halifeleri vakit namazlarında imamlık yapmayı tamamen terk ederek namaz kıldırma üzere resmî görevliler tayin etmişlerdir. Halife Râzî-Billâh'ın (ö. 329/940) ölümünden sonra cuma namazlarını kıldırma son vermişlerdir. Endülüs Emevî Devleti'nde cuma namazları önceleri halifeler, daha sonra ise kadılar tarafından kıldırılmıştır. Abbâsîler'den itibaren imamlık bir meslek ve zamanla bir devlet memurluğu haline gelmiştir. Kaynaklarda Abbâsîler döneminde imamların sürekli olmasa da bazı zamanlarda maaş aldıklarına dair bilgiler bulunmaktadır. Abbâsîler döneminde Halife Muktedir-Billâh'ın 300/912'de ve Büveyhî Hükümdarı Adudüddavle'nin 369/979 yılında imamlara maaş bağladıklarına dair bilgiler vardır. Selçuklular medreseler başta olmak üzere dârülkurrâ ve dârülhadis gibi eğitim öğretim kurumlarına, ribât

⁸ Vaizlik, Kur'an Kursu Öğreticiliği, İmam-Hatiplik ve Müezzin Kayımlık Kadrolarına Atama ve Bu Kadroların Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği (VKİMKBY), Diyanet İşleri Başkanlığı (2011), md. 4/ğ.

⁹ Küçükbaşcı, “İmam”, 22/178.

ve kervansaraylara da imam tayin etmiş ve alacakları ücretlere vakfiyelerde yer vermişlerdir.¹⁰

Osmanlı Devleti döneminde din ve dünya işlerinin idaresi padişahın yetkisinde olup din ile ilgili işlerin yürütülmesinden şeyhülislam sorumlu idi. Dolayısıyla din hizmetlerinin sunulması konusunda vazifeli diğer görevliler gibi imamlar da şeyhülislama bağlı olarak görev yaparlardı.¹¹ Osmanlı döneminde imamlar hizmet kadroları içerisinde en geniş yer tutan görevlilerdi. İmam tayinlerinde genellikle yeterli dinî bilgi ve iyi ahlâk sahibi olma şart koşulmuştur. İmamlar, görev yaptıkları cami ve mescitlerin vakıflarından maaş almışlar ve tayinleri genellikle vakıf mütevellisinin teklifi ile gerçekleşmiştir. Vakıfların zamanla gelirlerini kaybetmesi üzerine alternatif kaynaklar aranmış ve neticede imamlara maaş bağlanması zaruri hale gelmiştir.¹²

İmamlık ve hatiplik tüm İslam tarihi boyunca olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de çok ilgi ve saygı görmüştür.¹³ İmamlık ve hatipliğin ayrı meslekler olarak görüldüğü Osmanlı Devleti'nde Cuma ve bayram namazlarında hutbe okumakla görevli olan hatiplerin bu görevi yapabilmek için mutlaka berat (vesika) sahibi olmaları şart koşulmuştur.¹⁴ Osmanlı'da mahalle imamlığı son derece önemli bir vazife sayılmıştır. Tanzimat'a kadar imamlar adeta devletin mahallede bulunan temsilcisi olarak görülmüştür. İmamlar mahallede yaşayanların düzen ve asayişini, İslamî adap içinde hayatını devam ettirmelerini ve dinî görevlerini yerine getirmelerini kontrol ederlerdi. Ölüm, defin, doğum, nikâh ve boşanma işlemlerini imamlar yürütür, çevre temizliğinin sağlanması ve bazı belediye işleri de onun görevleri arasında sayılırdı.¹⁵

Osmanlı Devleti'nde mahalle imamlarından başka resmî hüviyete sahip imamlar da bulunmaktadır. Orduda görev yapan imamlar bu şekildedir. Bu görevlilerin, padişah beratı ile tayin edildikleri ve maaşa bağlandıkları bilinmektedir.¹⁶

Son dönemlerde mahalle imamlarının vazifelerinden nikâh ve cenaze işlemleri dışındakiler muhtarlara ve ihtiyar heyetlerine verildiği için bu

¹⁰ Küçükaşçı, "İmam", 22/178-180.

¹¹ Bk. Hasan Yavuzer, *Çağdaş Din Hizmetleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı - Dini Otorite ve Teşkilatların Sosyolojik Analizi* (Kayseri: Laçın Yayınları, 2006), 43-45.

¹² Kemal Beydilli, "İmam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/181.

¹³ Mustafa Öcal, "İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü-Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 224.

¹⁴ Öcal, "İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi", 224-225.

¹⁵ Beydilli, "İmam", 22/181.

¹⁶ Beydilli, "İmam", 22/182.

işlerden aldıkları ücretlerde önemli oranda azalmalar olmuştur. Nikâh işleri de 21 Aralık 1917 tarihli nizamnâme gereğince kendilerinden alınan imamlara sadece cenaze işleri kalmıştır.¹⁷

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında muhtemelen medreselerin içerisinde bulunduğu olumsuz gidişattan imam-hatiplik ve vaizlik görevlerinin kurtarılabilmesi düşüncesinden hareketle bu meslekler için müstakil medreseler açılması fikri gündeme gelmiştir. 1912 yılında Medresetü'l-Vâizîn, 1913 yılında ise Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutabâ öğretime başlamış ancak ülkenin içerisinde bulunduğu genel olumsuz durum ve birçok cephede devam eden savaş, bu medreselerin başarıya ulaşmasını engellemiştir. Söz konusu iki medrese 1919'da Medresetü'l-İrşâd adı altında birleştirilmiş ve bu şekilde birkaç yıl öğretim faaliyetlerine devam ettikten sonra 1924 yılında diğer bütün medreselerin kapatılmasıyla birlikte kapatılmıştır.¹⁸

1.2.2. Cumhuriyet Döneminde İmam-Hatiplik Mesleği

Kurtuluş mücadelesinin devam ettiği süreçte ve sonrasında Atatürk'ün önderliğinde Ankara'da kurulan yeni hükümette, din hizmetlerini yürütmek üzere Şer'îye ve Evkaf Vekâleti kurulmuştur. Din hizmetleri, 3 Mart 1924 tarihinde Diyanet İşleri Reisliği'nin kurulmasına kadar bu vekâlet (bakanlık) tarafından yürütülmüştür. Söz konusu vekâlet 3 Mayıs 1920 - 3 Mart 1924 tarihleri arasında 3 yıl 10 ay boyunca görev yapmaya devam etmiştir.¹⁹ Aynı zamanda Şer'îye ve Evkaf Vekâleti, Şeyhülislamlik ile Diyanet İşleri Reisliği arasında köprü işlevi görmüştür. Bu dönemde memleketin içinde bulunduğu durumu ve din görevlisine duyulan ihtiyacı gözler önüne sermesi bakımından Sivas mebusu Mustafa Taki Efendi'nin 13.05.1336 (1920) tarihli aşağıdaki ifadeleri oldukça dikkat çekicidir:

“İctimaî dertlerimizden acilen çare ve ilaç aranması lazım gelenlerden biri de tarîk-i ilmînin inkıraza maruz olmasıdır. İşte izah edeyim. Bugün her kasabada iki, üç ve nihayet vilayet merkezlerinde yirmi kadar ulemamız vardır. Bunların yaşları takriben kırk ilâ elli arasında farz edelim. Ortalama ömrün 60 olmasına nazaran on, nihayet yirmi sene sonra ne olacak? Şimdi ulema-i kiram birer, ikişer olsun halef yetiştirmezlerse demek ki memleketimizde bu tarikten kimse kalmayacak. Birer, ikişer olsun halef yetiştiriliyor mu? Cümlemizce malumdur ki, hiçbir yerde yetiştirilmiyor. Ne talip var ne de medâris... Ulema-i dine halef yetiştirilmesinin

¹⁷ Beydilli, “İmam”, 22/185-186.

¹⁸ Bk. Mustafa Öcal, *Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba'dan İmam Hatip Liselerine Bizim Okullarımız* (İstanbul: ÖNDER, 2011), 9-14.

¹⁹ Bk. Yavuzer, *Çağdaş Din Hizmetleri*, 47-48.

çaresine bakılmazsa on beş yirmi sene sonra imamet, hitabet edecek, halkın mesâil-i diniyesini öğretecek kimse kalmayacak. Allah korusun memleketimizi cehil ve dalâl kaplayacak, din-i mübînimiz yerine misyonerlerin, Cizvitlerin, milyonlar sarfına da hacet kalmaksızın maksatları kaim olacaktır. Bana kalırsa muhafaza-ı din ve vatan için olan şimdiki mücahedatımız da heder olur. Bu dert yalnız dinî değil aynı zamanda hem de siyasidir.”²⁰

Mustafa Taki Efendi'nin meclise verdiği öneriden bir yıl kadar sonra 08.05.1337 (1921) tarihinde TBMM başkanı olarak Mustafa Kemal'in imzasıyla bir nizamname yayımlanarak Medâris-i İlmîyeler kurulmuştur.²¹

3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiş, aynı tarihte Şer'îye ve Evkaf Vekâleti kapatılıp Diyanet İşleri Reisliği kurulmuştur. Yürürlük tarihi 29.04.1950 olan 5634 sayılı kanunla Diyanet İşleri Reisliği'nin ismi “Diyanet İşleri Başkanlığı” şeklinde değiştirilmiş, daha önce (1931 yılında) Evkâf Umum Müdürlüğü'ne verilen mescit ve camilerin idaresi ve cami görevlileri (Hademe-i Hayrat) kadroları tekrar DİB'e aktarılmıştır.²²

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ilanından hemen sonra dönemin marif vekili Vasıf Çınar'ın yayınladığı bir genelgeyle bütün medreseler kapatılmıştır.²³ Kanununun 4. maddesi ülkemizde din eğitim ve öğretiminin en önemli temellerinden birisi olmakla birlikte araştırmaların konusu olan imamların yetişmesine olanak sağlayan okulların açılacağını da haber vermekteydi. Kanunun ilgili maddesinde “Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirilmek üzere Darülfünun'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir” denilerek hem ülkemizin ilk üniversitesi olan Darülfünun'da bir İlahiyat Fakültesinin hem de İmam Hatip Mekteplerinin açılmasını öngörmekteydi. Nitekim aynı yıl içerisinde (1924) hem Darülfünun'da İlahiyat Fakültesi hem de 29 merkezde İmam Hatip Mektebi açılmış ancak her iki din eğitimi kurumu da uzun ömürlü olamamış, açıldıktan kısa süre sonra 1930'lu yılların başında öğrenci yetersizliği gibi çeşitli gerekçeler ileri sürülerek kapatılmıştır. İmam Hatip Mekteplerinin kapatılmasıyla ilgili bir soruya, o dönem Milli Eğitim Bakanı olan Tahsin Banguoğlu'nun “... meslekî okullar mesleğe rağbet ölçüsünde rağbet görürler. Demek ki rağbet görmemişlerdir”²⁴ şeklindeki açıklaması oldukça dikkat çekicidir. Ba-

²⁰ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: DEM Yayınları, 2004), 35-36.

²¹ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 36.

²² Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Kurumsal Tarihçe” (Erişim 13 Nisan 2022).

²³ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 55.

²⁴ Bk. Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 63.

kanın bu açıklamasına Ömer Rıza Doğrul'un verdiği karşılık, dönemin din görevlisi algısını gözler önüne sermesi bakımından önemlidir:

“İmamlık, hatiplik ve din âlimliği bu memlekette en yüksek hürmet ve itibar gören, en şerefli meslekler arasındadır. Fakat bu meslek, her meslek gibi vaktiyle geniş bir ilerleme ve parlak bir istikbal vadettiği halde bugün böyle bir şey vadetmekten uzak kalmış ve ona bugünkü şartlara göre istikbal vadeden bir terakki temin olunmamıştır. Mesleğin gördüğü rağbetsizlik muhakkak ki bu yüzdendir. Çünkü bugün bu meslek, yalnız külfet yüklemekte ve hiçbir nimet vadetmemektedir... Gerçi onun vadettiği manevi mükâfat çok büyüktür. Fakat manevi mükâfat yalnız kalbi tatmin eder, maddi hayatın ihtiyaçlarını temin edemez. Onun için her meslek gibi bu mesleğin de istikbal namına bir şeyler vadetmesi ve vaatlerini hayat boyunca gerçekleştirmesi icap eder.”²⁵

İmam-hatip yetiştiren öğretim kurumlarının kapatılması ülke genelinde dinî ve sosyal yaşamı olumsuz etkilemiş ve bu durum yıllarca sürmüştür. Mihraba geçip namaz kıldırarak ya da ölen insanların cenazesini kaldıracak kimsenin kalmadığı bu yıllarda dönemin iktidar partisi mecburen konuyla ilgilenmek durumunda kalmıştır. Neticede Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı imam-hatip yetiştirme kursları açılması ve bu kurslara askerliğini yapmış ortaokul mezunlarının alınması kararlaştırılmıştır. 10 ay süreli olan bu kursların ilki 1949 yılında açılmış, 1958 yılına gelindiğinde ise bu kursların sayısı 50'ye ulaşmıştır.²⁶

1950 seçimleriyle iktidara gelen yeni hükümet, 1951 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. Maddesine işlerlik kazandırarak 7 ilde İmam Hatip Okulu açılmasına karar vermiştir. Başlangıçta 5 yıllık ilkokula dayanan 4 yıllık ortaokul olarak düşünülen bu okul, 1954-1955 öğretim yılında ilk mezunlarını vermesinin ardından 3 yıllık lise kısmının da açılmasıyla 7 yıllık (4+3) ortaöğretim kurumuna dönüşmüştür.²⁷

1973 yılında yürürlüğe giren Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 32. maddesinde bu okullar “İmam Hatip Liseleri” şeklinde tanımlanarak *liseye* dönüştürülmüş böylece o döneme kadar yükseköğrenim için sadece Yüksek İslam Enstitülerine gidebilen İmam Hatip Okulu mezunları için üniversitelerin diğer bölüm ve fakültelerine girme kapısı da aralanmıştır.²⁸ Söz konusu kanun maddesinde İmam Hatip Liseleri şöyle tanımlanmıştır:

“İmam hatip liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek

²⁵ Bk. Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 63-64.

²⁶ Öcal, “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi”, 233-235; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 184-190.

²⁷ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 192; Öcal, *Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba*, 101-104.

²⁸ Öcal, “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi”, 242-243.

üzere, Milli Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır.”²⁹

Milli Eğitim Temel Kanunu, bazı maddeleri değiştirilerek 1983 yılında yeniden yayınlanmış ancak İmam Hatip Liselerini tanımlayan 32. madde olduğu şekliyle korunmuştur.

28 Şubat sürecinde 1997 yılında 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim kararı alınarak orta kısımları olan diğer meslek liseleri gibi İmam Hatip Liselerinin orta kısımları da kapatılmıştır. MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nun 1998'de aldığı bir kararla hazırlık sınıfı ilave edilerek 4 yıllık bir lise haline dönüştürülen bu okullar, 1999 yılında uygulamaya konulan bir kararla ortaöğretim başarı puanlarını düşüren bir katsayı uygulamasıyla karşı karşıya kalmışlardır. Böylece İmam Hatip Lisesi mezunlarının kendi alanları dışında başka bölüm ve fakültelere girebilmeleri neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Diğer liselerden farklı olarak yürürlüğe konulan adil olmayan bu katsayı uygulaması ancak 2011 yılında düzeltilenmiştir.³⁰

İmam Hatip Liselerinin orta kısmının kapatılması, adaletsiz katsayı uygulaması, mezunlarının üniversiteye girebilme ve iş bulabilme konusundaki kaygılar nedeniyle bu okullar ciddi sıkıntılar yaşamış ve öğrenci sayıları büyük oranda düşmüştür. Talim ve Terbiye Kurulunun 2005 yılında aldığı bir kararla 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere ortaöğretim 4 yıla çıkarıldığı için İmam Hatiplerin hazırlık programı kaldırılarak lise 4 yıla çıkartılmıştır. 2012 yılında kabul edilen bir kanunla 2012-2013 eğitim-öğretim yılından itibaren 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasına son verilmiştir.³¹ Böylece imam-hatiplik mesleğine en önemli alt yapıyı sağlayan öğretim kurumları olarak İmam Hatip Liseleri 28 Şubat süreci öncesi konumlarına tekrar kavuşmuştur.

1.3. Günümüzde İmam-Hatiplik Mesleği

Bugün imam-hatiplik, DİB bünyesinde cami ve mescitler başta olmak üzere zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın tüm olanakları kullanarak din hizmetlerini yürüten ve toplumu dinî konularda bilgilendirmekle mükellef olan profesyonel bir mesleği ifade etmektedir. Bu bilgiler ışığında artık imam-hatiplik mesleğinin cami içi din hizmetleri ile sınırlı

²⁹ Milli Eğitim Temel Kanunu (METK), *Resmî Gazete* 14574 (24 Haziran 1973), Kanun No. 1739, md. 32.

³⁰ Öcal, “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi”, 248-252; Öcal, *Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba*, 235-276.

³¹ İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (İEKDYDK), *Resmî Gazete* 28261 (11 Nisan 2012), Kanun No. 6287, md. 2.

olmaktan çıkarak görev alanının oldukça çeşitlendiği söylenebilir. Günümüzde bu kadroya yerleşen görevliler, modern yönetim anlayışının bir gereği olarak adaylık döneminden sonra imam-hatiplik, uzman imam-hatiplik ve başımam-hatiplik şeklinde kariyer basamaklarında yükselme imkânına sahip bulunmaktadır.

2020 yılı sonu verilerine göre DİB'in toplam personel sayısı 127.892 olup bunlardan 31.199'u (%24,4) İlahiyat lisans, 52.428'i (%41) ise İlahiyat önlisans mezunudur. İmam Hatip Lisesi mezunu olan personel sayısı ise 22.300'dür (%17,4). Aynı yıl verilerine göre DİB'e bağlı toplam 89.445 cami bulunmaktadır.³² DİB 2019-2023 Stratejik Plan'da verilen güncel verilere göre yurtiçi teşkilatında toplam 74.798 imam-hatip, yurtdışı teşkilatında ise 2.059 din görevlisi hizmet yürütmektedir.³³ Bu verilere göre DİB'in toplam personelinin yaklaşık %60 oranında büyük bir kısmını imam-hatipler oluşturmaktadır.

1.3.1. İmam-Hatip Olabilme Koşulları

Günümüzde DİB'e bağlı camilerde en az imam hatip lisesi mezunu, ilgili sınavlarda yeterli puanı almış kimseler imam-hatip olarak görev yapmaktadırlar. DİB mevzuatına göre bu mesleğe başvuruda ilk defa açıktan atanacaklar için;

- a) İmam hatip lisesi mezunu veya üstü dini öğrenim düzeyine sahip olmak,
- b) İmam-hatiplik yapmaya mani bir engeli bulunmamak,
- c) KPSS'den Başkanlıkça belirlenen puanı almış olmak³⁴ gerekmektedir.

İmam-hatip kadrosuna atanabilmek için yapılacak sözlü sınavın içeriği ise şu şekilde belirtilmiştir:

- 1) Kur'an-ı Kerim,
- 2) Dini bilgiler (İtikat, ibadet, siyer ve ahlâk konuları),
- 3) Hitabet³⁵

1.3.2. İmam-Hatibin Görev ve Sorumlulukları

DİB mevzuatında imam-hatiplerin ortak görevleri ayrıntılı bir şekilde maddeler halinde belirtilmiştir. Bu görevleri, benzer/ortak olanlarını bir araya getirmek suretiyle kısaca aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- a) Vakit namazlarını, cuma, bayram ve teravih namazlarını kıldırmak.

³² Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "İstatistikler" (Erişim 22 Nisan 2022).

³³ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Stratejik Plan 2019-2023 Güncellenmiş Versiyon (2020)" (Erişim 22 Nisan 2022).

³⁴ VKİMKBYY, md. 11/1.

³⁵ VKİMKBYY, md. 18/1-b.

b) Cuma ve bayram hutbelerini usulünce okumak, hutbe hazırlama, yazma ve okuma konularında çalışmalar yapmak.

c) Vaaz etmek.

ç) Kur'an öğretmek ve yaz Kur'an kursları ile ilgili görevleri yapmak.

d) Görevli bulunduğu caminin yönetimiyle ilgili işleri yürütmek, camiye gün boyu açık tutmak, bakım ve temizliğini sağlamak.

e) Dini gün ve gecelerde program düzenlemek ya da bu tür programlarda görev almak.

f) Resmî nikâhtan sonra isteyen vatandaşlara nikâhın dini merasimini icra etmek.

g) Cenaze hizmetinin verilmediği yerlerde bu hizmeti vermek, cenaze namazını ve defin işlemlerini ifa etmek.

ğ) Dini gün ve geceler, bayramlar, doğum, sünnet, düğün, hastalık, ölüm gibi vesilelerle görev yaptığı bölgede ikamet edenlere din hizmeti sunmak.

h) Görev yaptığı bölgede ikamet eden kimsesiz, yetim-öksüz, engelli ve ihtiyaç sahibi kişilerle ilgilenerek ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak suretiyle ihtiyaçlarını gidermeye çalışmak.

ı) Görev yaptığı bölgedeki çocukların ve gençlerin dini ve ahlaki eğitimlerine yönelik çalışmalar yapmak.

i) Müftülüğün bilgisi dâhilinde görev yaptığı bölgedeki vakıf, dernek gibi kuruluşların Başkanlığın hizmet alanına giren konulardaki taleplerine katkı sağlamak.³⁶

İmamların görevleri ile ilgili sıralanan yukarıdaki maddeler bu mesleğin icrası için sadece alan bilgisinin yeterli olmayacağını göstermektedir. İmamlar için belirlenen görevler alan bilgisinin yanında formasyon bilgisine, etkili iletişim becerisine, dini merasimleri icra etme konusunda yeterli bilgi ve beceriye de sahip olmayı gerektirmektedir. Aynı zamanda imamlar için zikredilen görevler, onların vazifelerinin sadece cami ile ya da sadece namaz kıldırma ile sınırlı olmadığını göstermektedir.

2. İmam-Hatiplik Mesleğinin Statüsü

Statü, mesleki prestij veya mesleki saygınlık ve itibar düzeylerini kapsayan bir kavramdır.³⁷ Aynı zamanda statü kişi, sınıf ve kategorinin toplumdaki konumunu ifade eden bir kavramdır. Bu bağlamda statü, kişi veya sınıfın başkalarıyla karşılaştırıldığında nasıl bir konuma sahip olduğu ile ilgili bilgiler verir. Statünün belirlenmesi noktasında kişinin toplumda

³⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği (DİBGVÇY), Diyanet İşleri Başkanlığı (2014), md. 40.

³⁷ H. Kemal Suher, *Sosyo-Ekonomik Statü Ölçüm Uygulamaları ve Türkiye İçin Model Önerisi* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003), 23.

üstlendiği rol, eğitim durumu, dış görünüş, toplum içerisinde gerçekleştirdiği yararlılık gibi pek çok ölçüt dikkate alınmaktadır.³⁸ Kimi araştırmacılara göre herhangi bir mesleğe ekonomik getirisi, toplumda popüler olması ve toplumsal ihtiyaçları karşılmasına göre bir değer atfedilmektedir. Aşağıda imam-hatiplik mesleğinin statüsü, bu konuda belirleyici etkiye sahip olduğu düşünülen bazı kriterler açısından incelenecektir.

2.1. Toplumsal ve Kurumsal İmajı Bakımından Mesleğin Statüsü

2.1.1. Toplumsal İmajı Bakımından

Sözlükte “imge” olarak tanımlanan imaj kavramı genel görünüş, izlenim gibi anlamlara gelmektedir.³⁹ Meslek, sosyal statünün tespitinde en belirleyici faktörlerden birisi, belki de en önemlisidir. İmam-hatiplik esas itibarıyla bir mihrap görevidir. Namaz kıldırmak üzere cemaatin önüne geçip mihraba duran imam aynı zamanda kendisine uyulan kişidir. Bu bakımdan Müslüman toplumlarda imam-hatiplik görevi peygamber mesleği olarak görülmüştür. İnsanların zihninde imam imgesi, üstün ahlak ve fazilet sahibi örnek bir kişilik olarak belirmiştir.

İmam-hatiplerin kaliteli bir din hizmeti sunabilmeleri toplum içerisindeki statüleriyle yakından ilişkilidir. Statülerinin ve rollerinin yüksek olması durumunda, sunmuş oldukları hizmetlerin de daha geniş kapsamlı ve daha verimli olması kaçınılmazdır.⁴⁰

Özellikle Osmanlı Devleti’nde imamların görev yaptıkları bölgenin yönetim ve denetim işlerinden sorumlu olmaları, onları halkın gözünde üstün bir konuma yerleştirmiştir. Halk nazarında imam-hatiplik mesleğinin yüksek imajlı pozisyonu, kendisine verilen üst düzey rollerle geç dönemlere kadar devam etmiştir. İmamların vazifelerinin dinî konularla sınırlı olmadığı hatta mahallenin yönetimiyle ilgili işlerinin daha baskın olmasından dolayı köy hayatının önde gelen kişileri arasında oldukları söylenebilir.⁴¹ İmamlık devletin vatandaşlarıyla ilişki ve diyalog kurabildiği bir görev olması bakımından bu mesleğe karşı özel bir ilgi gösterilmiştir.⁴² Daha önce de ifade edildiği gibi Tanzimat dönemine kadar imam, devletin mahallede bulunan en önemli temsilcisi olmuştur. II. Mahmut döneminde kurulmaya başlanan muhtarlık teşkilâtı, imamların yönetimle ilgili rollerini ikinci plana itmiştir.⁴³

³⁸ Bk. Erdiç, *Din Görevlilerinin Sosyoekonomik ve Kültürel Tabanı*, 54-55.

³⁹ *Güncel Türkçe Sözlük*, “İmge” (Erişim 07 Nisan 2022).

⁴⁰ Karahan, *Türk Toplumunda İmam İmajı: İstanbul Örneği*, 75-76.

⁴¹ Beydilli, “İmam”, 22/181-182.

⁴² Öcal, “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi”, 224.

⁴³ Beydilli, “İmam”, 22/182.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde bazı çevrelerce sanki din ilerlemeye engel olan bir unsur gibi gösterilmeye çalışılmış, bu durum halkın din ve din görevlisi ile ilgili algısını olumsuz yönde etkilemiştir. Cumhuriyetin ilk dönem romanlarına bakıldığında dinî öğelerin olumsuzlandığı açıkça görülmektedir.⁴⁴ Milli mücadele dönemini konu edinen edebi eserlerde din adamları genellikle düşmanla işbirliği yapan ve böylece milletin direnişinin önünde engel olmaya çalışan tipler olarak tasarlanmış ve bu şekilde sunulmuşlardır.

1939-1945 yılları arası kaleme alınan Türk hikâyelerindeki olumsuz din adamı figürlerini incelemeyi konu edinen bir çalışmada bu dönemde yazılmış pek çok eserde din adamlarının gerici, yobaz, softa vb. olumsuz sıfatlarla anılan cahil, ahlaksız, kendi menfaatini halkın menfaatinden ve dinin emirlerinden üstün gören, fırsatçı ve sahtekâr tipler olarak ele alındığı tespit edilmiştir.⁴⁵ Bu dönem hikâyelerinde ele alınan din adamı tiplemesi gerçek İslam'ın değil yozlaştırılmış ve hurafelerle iç içe geçmiş bir sistemin temsilcisi olarak sunulmuştur. Türk edebiyatında uzun yıllar varlığını devam ettiren yobaz din adamı figürü insanların zihinlerindeki din adamı algısını olumsuz etkileyerek toplum nazarında dinin ve din adamının itibar kaybetmesine sebep olmuştur.

Ülkemizde uzun yıllar medyada dine ve din görevlilerine karşı olumlu bir yaklaşım sergilenmediği gibi filmlerde genel olarak din adamları çıkarıcı, menfaati için her şeyi yapabilecek çirkin yüzlü insanlar olarak gösterilmiştir.⁴⁶ Bu kapsamda Türk sinemasında da durum çok farklı değildir. Nadir de olsa olumlu din adamı tiplemesine yer veren bazı örneklerle karşılaşılsa da Türk sinemasında din adamı profili genellikle olumsuz olarak sunulmuştur.

Özellikle Cumhuriyetin ilk dönemlerinde çekilen filmlerin temel amacı, resmî ideolojiyi yerleştirmek için eski düzenin kötülenmesi, saltanat, hilafet ve dinî kurumların yerilmesidir.⁴⁷

Bazı filmlerde dini temsil eden dindar görünümlü tiplmeler milli mücadeleye o kadar düşman gösterilmiştir ki adeta bu filmi seyredenler, ondan daha aşağılık, daha çıkarıcı bir din simsarının olamayacağı kanaatine varmıştır. Oysa Milli Mücadele sürecinde din adamlarını bu şekilde

⁴⁴ Bk. Ahmet Faruk Güler, "Cumhuriyetin İlk Dönem Romanlarında Din Algısı", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* 7/2 (2018), 932-941.

⁴⁵ Esra Kara, "1939-1945 Yılları Arası Türk Hikâyesinde Olumsuz Din Adamı Figürleri", *Dede Korkut Dergisi* 10 (2016), 29-42.

⁴⁶ Turan, "Medyadaki Din Adamı İmajı Üzerine Bazı Düşünceler", 297.

⁴⁷ Ömer Menekşe, "Türk Sinemasında Din ve Din Adamı İmajı", *II. Uluslararası Dini Yayınlar Kongresi Tebliğ ve Müzakereleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005), 46.

göstermek tarihimize bir ihanettir.⁴⁸ Din ve din adamını kötüleyen bu tür filmler, izleyenlerin zihinlerine olumsuz bir din adamı profili kazımış ve kendisine saygı duyulması gereken bir kişi olması gerekirken kendisinden nefret edilen ve uzak durulması gereken bir din adamı imajını uzun yıllar gündemde tutmayı başarmıştır.

Görüldüğü üzere ülkemizde özellikle Cumhuriyet dönemi sürecinde bazı çevrelerin kasıtlı olarak dini ve din ile ilgisi bulunan her şeyi kötü ve çağdışı gösterme girişimleri toplumun zihnindeki din görevlisi algısını uzun yıllar olumsuz etkilemiştir.

Özellikle son yıllarda medya kanallarında dinin ve din görevlilerinin olumsuz olarak ele alınıp işlendiği eser, film, kitap, program vs. sayısında önemli oranda düşmenin kaydedildiği, bu tür olumsuz faaliyetlerin görünürlüğünün azaldığı ifade edilebilir.

2.1.2. Kurumsal İmajı Bakımından

Meseleye kurumsal anlamda bakıldığında güncel DİB mevzuatında din görevlilerinin ne şekilde konumlandırıldığı önem arz etmektedir. DİB Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü Uygulama Genelgesi'nde cami ve mescitlerin yönetiminin ve denetiminin Başkanlık adına müftülüklere ait olduğu belirtildikten sonra camilerin yönetiminden imam-hatiplerin, bulunmadıkları zamanlarda ise müezzin-kayyımların sorumlu oldukları ifade edilmiştir.⁴⁹ Camilerin yönetiminden imamların sorumlu olması, camilerde gerçekleştirilecek her türlü iş ve işlemlerde birinci derecede imamların yetkili olduğu anlamına gelmektedir. Aynı genelgede din görevlilerinin gerek görevlerinde gerekse çevre ile olan ilişkilerinde aşağıdaki hususlara riayet etmeleri gerektiği belirtilmiştir:

- *Dini ve mesleki konularda sürekli kendilerini geliştirmeleri,*
- *Kılık, kıyafet ve davranışlarıyla kendilerinin ve mesleğin vakarını ve onurunu korumaları,*
- *Gerek camide din hizmetlerini ifa ederken gerekse cami dışında düzenlenen programlarda Kur'an-ı Kerim okuyacak din görevlilerinin sarık ve cübbe giymeleri,*
- *Sarık-cübbe temizliğine ve sarığın naylon ile kaplanmamış olmasına dikkat etmeleri,*
- *Halkın güvenini, mesleğin şeref ve haysiyetini rencide edici söz, tutum ve davranışlardan sakınmaları,*

⁴⁸ Menekşe, "Türk Sinemasında Din ve Din Adamı İmajı", 51-52; Geniş bilgi için bk. Ali Sarıkoyuncu, *Milli Mücadelede Din Adamları* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007).

⁴⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü Uygulama Genelgesi (DHGMUG), Diyanet İşleri Başkanlığı (2020), md. 6/3-a.

- *Din görevliliği sıfatını zedeleyici yerlerde bulunmaktan uzak durmaları.*⁵⁰

Ayrıca genelgede sosyal medya araçları vasıtasıyla irşat hizmetleri yürütülürken “bütün siyasi görüş ve düşüncelerin dışında kalınacağı, polemik konusu olabilecek söylemlerden uzak durulacağı, vaaz ve sunum yapan görevlilerin, kılık-kıyafet ve Başkanlığı temsil hususunda gerekli hassasiyeti gösterecekleri”⁵¹ belirtilmiştir.

DİB Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’un 12. maddesinde ise şu ifadelere yer verilmiştir:

“İmam-hatip ve müezzin-kayyımlar, cami ve mescitlerde din hizmetlerini yürütmek ve dinî konularda toplumu bilgilendirmekle görevlidir. İmam-hatiplik mesleği; adaylık döneminden sonra imam-hatip, uzman imam-hatip ve başımam-hatip; müezzin-kayyımlık mesleği ise müezzin-kayyım ve başmüezzin kariyer basamaklarına ayrılır. Adaylık dönemini başarıyla tamamlayanlar mesleğe imam-hatip veya müezzin-kayyım olarak atanır. İmam-hatip ve müezzin-kayyımlar, Kur’an-ı Kerim öğretiminde görevlendirilebilir.”⁵²

Yukarıda bir kısmına yer verilen mevzuat hükümleri topluca düşünüldüğünde imamların kurumsal imaj bakımından iyi bir statüye sahip oldukları düşünülebilir. Zira kendilerine verilen yetki ve sorumluluklar, görev alanlarının genişliği ve çeşitliliği, cami içinde ya da cami dışında dinî, sosyal ve kültürel içerikli faaliyetlerde bulunabilme özgürlüğü hatta bunun kendisine verilmiş olan görevler arasında zikredilmesi imamlık mesleğinin kurumsal anlamda yüksek bir konuma yerleştirildiği anlamına gelmektedir.

İlgili mevzuat hükümlerinde imam-hatiplerin sürekli kendilerini güncellemeleri gerektiğine, giydikleri kıyafete varıncaya kadar her konuda özen göstermelerine, halkın güvenini ve mesleğin haysiyetini zedeleyecek söz, tutum ve davranışlarından kaçınmaları ve mesleğin vakarına hanel getirecek mekânlarda bulunmaktan uzak durmaları gerektiğine vurgu yapılması kurumsal olarak mesleğe nasıl bakıldığı konusunda bir fikir vermektedir. Ayrıca DİB bünyesinde yer alan diğer bazı mesleklerle birlikte imam-hatiplik mesleğinin de kariyer basamaklarına ayrılarak bu basamaklarda yükselme imkânının birtakım kriterlere bağlanmış olmasının mesleğin kurumsal statüsüne olumlu yönde katkı sağladığı söylenebilir.

⁵⁰ DHGMUG, md. 10/1.

⁵¹ DHGMUG, md. 42/6.

⁵² Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (DİBKGHK), *Resmî Gazete* 12038 (2/7/1965), Kanun No: 633, md. 12.

2.2. İtibar / Saygınlık Bakımından Mesleğin Statüsü

Toplumun bir meslek grubuna karşı duyduğu saygınlık, genellikle söz konusu mesleği yürüten kişilerin toplumda oynadığı rollere ve topluma sağladığı yararlılığa göre belirlenmektedir.

Toplumun inşasında belirleyici unsurların başında din gelirken dinin topluma ulaştırılmasında en önemli aktör din görevlisidir. Üstlendiği misyonun bilincinde, kendini sürekli yenileyen ve her haliyle örnek olan din görevlileri toplumda en yüksek statüde yer alan kişilerdir.⁵³

Peygamberlik hariç diğer tüm liderliklerin sürdürülebilir olması için daha fazla emek ve zaman harcanması gerektiği açıktır. Özellikle dini liderlerin, sahip oldukları karizmanın sürdürülebilir olmasını sağlamak için dini doğru bir biçimde anlayıp uygun yöntemlerle muhataplarına aktarması, sözleri ile eylemlerinin birbirine uygun olması büyük önem arz etmektedir.⁵⁴

Din görevlilerinin sosyoekonomik ve kültürel tabanı ile ilgili bir araştırma günümüz din görevlilerinin sahip oldukları statü ile ilgili çok da iyimser bir tablo ortaya koymamakta ve din görevlisinin dinî, sosyal vb. alanlarında ortaya koyduğu faydaya, oynadığı role, kılık kıyafetinden meskeninin görünümesine, halkla ilişkilerine ve kurumsal imkânlarına bakıldığında statü ile ilgili problemlerin çözümü için henüz erken olduğunu belirtmektedir.⁵⁵

Din görevlilerinin meslekleri hakkındaki algıları ile ilgili yapılan bir araştırmaya göre katılımcıların %91,6'sı imamlığın toplum içerisinde kendilerine bir statü kazandırdığına inandıklarını ifade etmişlerdir. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre imam-hatiplik görevini başkalarına da önerebileceğini ifade edenlerin oranı %92,9 olarak tespit edilmiştir.⁵⁶ Benzer bir araştırma sonuçlarına göre ise “imamlık benim ve ailem için bir gurur kaynağıdır” ifadesine katılımcıların %97'si olumlu yanıt verirken “mesleğim toplumdaki saygın mesleklerdendir” ifadesine olumlu yanıt veren katılımcıların oranı %96 olarak tespit edilmiştir.⁵⁷ Aynı araştırmada “cemaatim hakemlik ve arabuluculuk meselelerinde bana danışırılar” ifadesine katılımcıların %74'ü olumlu cevap verirken “cemaatim eşler ara-

⁵³ Ejder Okumuş, “Toplumun İnşasında Dinin ve Din Görevlisinin Yeri”, *Cami ve Hayat* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 128-129.

⁵⁴ Geniş bilgi için Bk. Mustafa Mücahit, “Cami Eğitiminde Kullanılan Din Dilinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Cami Sempozyumu (Sosyo-Kültürel Açından) Bildiriler Kitabı*, ed. Fikret Karaman (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2018), 2/725-751.

⁵⁵ Erdiç, *Din Görevlilerinin Sosyoekonomik ve Kültürel Tabanı*, 61.

⁵⁶ Hasan Yavuzer, “Din Görevlilerinin Meslekleriyle İlgili Memnuniyet, Beklenti ve Performansları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Nevşehir Örneği”, *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2* (2012), 74-75.

⁵⁷ Kaya, *Kanaat Önderliği Bağlamında İmamlık Rolü*, 148.

sında problem yaşadığında aracı olmam için bana başvururlar” ifadesine olumlu yanıt verenlerin oranı %69 olarak tespit edilmiştir.⁵⁸

Öğretmen, doktor ve emniyet görevlilerinden oluşan örneklem grup ile yapılan bir araştırmaya göre katılımcıların %68,4’ü cami görevlilerinin mesleklerini temsil etme bakımından yeterli olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Din görevlisine saygı gösterme konusunda yöneltilen bir soruya katılımcıların %76,5’i “yeterince” ve “çok” saygı gösterdiklerini ifade etmişlerdir.⁵⁹

Yukarıda bir kısmına yer verilen alan araştırmaları, imam-hatiplerin gerek mesleklerini temsil etme bakımından gerekse toplumsal meselelerde aktif rol alabilme bakımından her ne kadar ideal düzeyde olmasa da önemli mesafeler kaydettiklerini göstermektedir.

Son yıllarda DİB’in, uygun olan tüm araçları kullanarak toplumun bütün kesimlerine din hizmeti sunma şeklindeki yeni hizmet politikası doğrultusunda din görevlileri vasıtasıyla gerçekleştirilen hizmetlerin, imamların toplumda oynadığı rollerde bir genişleme meydana getirdiği ve bunun neticesinde imamın toplum nezdindeki nüfuz ve saygınlığının arttığı söylenebilir. Bu anlamda imamların yurtiçi ve yurtdışında yürüttükleri sosyal, kültürel ve dinî içerikli faaliyetler, Türkiye Diyanet Vakfı bünyesinde gerçekleştirilen yardımlaşma ve dayanışma çalışmalarında oynadıkları aktif roller, DİB ile birçok kurum arasında gerçekleştirilen işbirliği protokolleri sayesinde imamların diğer kurumlarla birlikte yürüttükleri ortak çalışmalar onların toplumdaki itibarlarının artmasına katkı sağlamıştır. Bu bağlamda belki de son zamanlarda onların gerçekleştirdikleri en önemli faaliyetlerden birisi olarak 2020 yılından itibaren ülkemizi de etkisi altına alan covid-19 pandemi sürecinde imamların sağladıkları toplumsal yararlılığı ve üstlendikleri aktif rolün de zikredilmesi gerekmektedir.⁶⁰

2.3. Eğitim Düzeyi Bakımından Mesleğin Statüsü

Tarihsel süreç içerisinde imamların eğitim durumlarıyla ilgili yapılan araştırmalardan elde edilen verilere bakıldığında, onların genel anlamda düzenli bir öğrenim görmüş olduklarını söylemek mümkün görünmemektedir. Ayrıca temel dinî bilgiler dışında çok da bir bilgiye sahip olmadıkları söylenebilir. Osmanlı Devleti’nde yüksek makamlarda bulunan imamların ve özellikle selâtin cami görevlilerinin bu konuda istisna ol-

⁵⁸ Kaya, *Kanaat Önderliği Bağlamında İmamlık Rolü*, 158, 166.

⁵⁹ Karahan, *Türk Toplumunda İmam İmajı: İstanbul Örneği*, 107, 119.

⁶⁰ Bk. Tanju Özkaya, “Diyanet İşleri Başkanı Erbaş: 61 bin hocamız resmi olarak Vefa Sosyal Destek Gruplarında çalışıyor”, *Anadolu Ajansı* (24 Nisan 2020).

dukları söylenebilir. Bu durumun, genel bir problem olarak 18. yüzyılın sonlarına doğru iyice belirginleşmeye başlayan yaygın cehaletin sonuçlarından biri olduğu düşünülebilir. Bununla beraber imamlardan hitabet hizmetini de yürütenlerin dinî bilgiler konusunda daha üst düzey bir eğitim aldıklarını, sadece imâmet görevini yürütenlere oranla daha donanımlı olduklarını ifade etmek mümkündür.⁶¹

Askerî imamlarla ilgili 31 Mart 1914 tarihli bir nizamnâme gereğince, alay ve tabur imamları kıtalarında bulunan kişilere Türkçe okuma yazma, hesap ve dinî akîdeleri öğretmekle görevlendirildikleri için bunların Dârümuallimîn'in ibtidâiye kısmını bitirmeleri şartı getirilmiştir. Mahalle imam ve hatiplerinin eğitimini sağlamak amacıyla 1883 yılında Menşe-i Eimme ve Hutabâ adıyla üç tane mektep açılmış ancak bu mekteplerin verimli olmadığı kanaatine varılmıştır.⁶²

22 Şubat 1888 tarihli Tevcîhât-ı Cihât Nizamnamesi'nde imamların eğitilmiş, iffet ve istikamet sahibi olmaları zarureti dile getirilmiş, imâmet ve sair cihetlerin ehil olmayanların eline geçmesinin sakıncalarının giderilmesi amaçlanmıştır. Buna göre imâmet, hitâbet ve müezzinlik vazifesi verilecek olanların İstanbul'da Mahkeme Teftiş Heyeti huzurunda, taşrada ise idare meclislerinde hâkim, müftü, evkaf muhasebecisi ve mahallî ulemâdan oluşacak bir komisyon tarafından fıkıh kitaplarının cihetlere ait meselelerinden ve Kur'an-ı Kerim'in usulünce okunmasından imtihana tâbi tutulacakları belirtilmiştir. İmtihanda başarılı olmalarının yanı sıra iyi hallerine dair verilen şehâdetnâmelerle tahkik edildikten sonra tayinlerinin yapılacağı ifade edilmiştir.⁶³ Görüldüğü üzere nizamnamede imâmet görevini yürütenler için bir tahsil şartı getirilmemiş, sadece bazı fıkıh konuları ile Kur'an-ı Kerim'den komisyon huzurunda sınava girmeleri zorunluluğu getirilmiştir.

Yukarıdaki bilgilerden, geçmiş dönemlerde bazı istisnai görevler ve pozisyonlar dışında imamlık görevi için genellikle herhangi bir tahsil şartı aranmadığı anlaşılmaktadır.

Günümüzde imam-hatip kadrosuna atanabilmek için asgari olarak İmam Hatip Lisesi mezunu olma şartı arandığı ifade edilmişti. Eğitim düzeyi ile mesleğin statüsü arasındaki sıkı ilişkiden hareketle imam olabilmek için İmam Hatip Lisesi'ni bitirmenin yeterli sayılmasının mesleğin statüsünü olumsuz etkilediği söylenebilir. Atamalarda lisans ve önlisans mezunlarına öncelik tanındığı ya da bu tahsil düzeyleri için ayrılan kontenjanların sayı itibarıyla daha fazla olduğu söylenebilirse de atama bekleyen binlerce

⁶¹ Beydilli, "İmam", 22/183.

⁶² Beydilli, "İmam", 22/183.

⁶³ Beydilli, "İmam", 22/184.

İlahiyat Fakültesi mezunu dururken daha alt tahsil düzeyinde bulunanların atanması aynı zamanda adalet duygusunu zedeleyen bir uygulamadır. Birçok meslek için artık lise mezunu olmak yeterli görülmezken din hizmetlerinin en görünen yüzü denilebilecek imam-hatiplik için bu uygulamanın hâlâ sürdürülmesi kuşkusuz mesleğin statüsünü olumsuz etkilemektedir. Örneğin bir uzmanlık mesleği olan öğretmenlik için ülkemizde 1970'li yıllardan itibaren alınan kararlarla haklı olarak ortaöğretim mezunu olmak artık yeterli görülmeyerek sınıf öğretmenliği dâhil olmak üzere yükseköğretim mezunu olma şartı getirilmiş, 1989 yılında ise tüm öğretmenlik alanlarının eğitim süresi 4 yıllık lisans düzeyine çıkarılmıştır.⁶⁴

İmamların aldıkları eğitimle ilgili bir diğer önemli mesele de bu eğitimin niteliğidir. Lisans ve önlisans mezunları dururken daha alt eğitim düzeyinde bulunanların atanmasının uygun olmadığı yukarıda ifade edilmişti. Bununla birlikte lisans ve önlisans mezunlarının kalitesinin ve din hizmetleri açısından yeterli olup olmadığı da sorgulanması gerekmektedir. Zira fakültelerde yüz yüze gerçekleştirilen yüksek din öğretiminin din hizmetleri bakımından irdelenmesi başlı başına önemli bir mesele olmakla birlikte uzunca bir zamandan beri ülkemizde yüksek din öğretiminde hem önlisans hem de lisans düzeyinde (İLİTAM) uzaktan eğitim uygulamaları sürdürülmektedir. Alanda çalışan birçok akademisyen uzaktan yüksek din öğretimi uygulamalarının sakıncalarından söz ederek bu tür uygulamaların yüksek din öğretiminin kalitesini olumsuz yönde etkilediğini ifade etmektedir.⁶⁵ Elbette bu konuyu burada ayrıntılı olarak işlemek araştırmanın kapsamını zorlayacaktır. Bu nedenle eğitimin niteliğinin de düşünülmesi gerektiğine sadece işaret edilerek yetinilmiştir.

İmamların eğitimi ile ilgili bugünlerde Diyanet Akademisinin kurulmasını öngören kanunun resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesi⁶⁶ olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Akademinin DİB'in din hizmetleri sınıfına ait pozisyonlarına atanacak aday din görevlilerinin mesleki eğitimine ve hizmet içi eğitim faaliyetlerine olumlu katkı sağlayacağı beklenmektedir.

2.4. Ekonomik Durum Bakımından Mesleğin Statüsü

İmamlık mesleğinin ifa eden kişilerin ücret almalarının câiz olup olmadığı ilk dönemlerden itibaren tartışılan bir konu olmuştur. Genelde

⁶⁴ Mustafa Sağlam, "Öğretmen Eğitimi", *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Mehmet Gültekin (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018), 215-216.

⁶⁵ Bk. H. Mustafa Kiriş, *İlahiyat Fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı Ekseninde Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2018), 103-104.

⁶⁶ DİBKHK, md. 7/A.

teorik düzeyde kalan bu tartışmalarda olumsuz görüş beyan edenler, Hz. Peygamber'in Kur'an okuma ve öğretmeye karşılık ücret alınmasını yasakladığı yönündeki rivayetleri gerekçe göstermişlerdir. Zamanla bu görevleri karşılıksız yapacak kimselerin azalması ve mescitlerde namaz kıldırarak kişilere ihtiyaç duyulması gibi sebeplerle ücretli imamlık anlayışı yerleşmeye başlayarak bu uygulamanın câiz olduğu görüşü hâkim olmuştur. Alınan ücretin, namaz kıldırmanın karşılığı değil zamanını o işe tahsis etmenin ve mescit içinde ifa edilen diğer hizmetlerin karşılığı olduğu, ayrıca bu konuda zaruret veya ihtiyaç bulunduğu şeklinde açıklamalar yapılmıştır.⁶⁷

İmamların Abbâsîler döneminde zaman zaman maaş aldıkları, Selçuklular döneminde alacakları ücretlerin vakfiyelerde belirtildiği, Osmanlı Devleti'nde önceleri camilerin vakıflarından maaş aldıkları ancak zamanla vakıfların gelirlerini kaybetmesiyle kendilerine maaş tahsis edildiği, mahalle imamları dışında resmî hüviyete sahip imamların padişah beratı ile tayin edildikleri ve maaşa bağlandıkları daha önce ifade edilmişti. Son dönemlerde mahalle imamlarının öteden beri yürüttükleri pek çok görevin muhtarlara ve ihtiyar heyetlerine verilmesi sebebiyle bu tür işlerden aldıkları ücretlerde önemli oranda azalmalar olmuştur. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde imamlık artık istikbal ve maddi anlamda bir gelir vadetmediği için rağbet edilen bir meslek olmaktan hızla uzaklaşmıştır.⁶⁸

Yukarıdaki bilgilerden hareketle imam-hatiplik mesleğinin ekonomik getirisi ile ilgili dönemsel olarak farklı uygulamaların varlığından söz edilebilir. Bir kişinin ya da mesleğin statüsünün belirlenmesinde ekonomik göstergeler hâlâ önemli bir etken olsa da, bunun tek başına yeterli olduğu söylenemez.⁶⁹ Ancak bu, ekonomik göstergelerin önemsiz olduğu anlamına da gelmemektedir.

Mesleğin ekonomik boyutunu ele alan bazı araştırmacılar, İmam-hatiplik mesleğini tercih edenlerin genellikle eğitim ve gelir düzeyi düşük ailelerin çocukları olduklarını ayrıca bu kimselerin ağırlıklı olarak kırsal çevrelerden geldiklerini ifade etmektedirler.⁷⁰ İmamlık mesleğini yürütenlerin ailelerinin ekonomik durumları ile ilgili bir araştırmada imamların %93 oranında büyük çoğunluğunun orta düzey ekonomik gelir durumuna sahip ailelerden geldiği tespit edilmiştir.⁷¹

⁶⁷ Öğüt, "İmam", 22/190.

⁶⁸ Bk. Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 63-64.

⁶⁹ Erol Sungur, "Postmodern Tüketim ve Dindarın Seçkinlik (Elitlik) Göstergeleri", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/2 (Aralık 2017), 1295.

⁷⁰ Menekşe, "Türk Sinemasında Din ve Din Adamı İmajı", 65; Erdiç, *Din Görevlilerinin Sosyoekonomik ve Kültürel Tabanı*, 371-372.

⁷¹ Kaya, *Kanaat Önderliği Bağlamında İmamlık Rolü*, 138.

Günümüzde bir devlet memuru olarak imam-hatiplerin ekonomik gelir çeşitliğinin eskiye oranla arttığı söylenebilir. Almış oldukları maaşın yanı sıra yurtdışında uzun süreli görev yapma ve ücret alma imkânı, öğretmenlik mesleğinde olduğu gibi verdikleri dersler karşılığında ek ders ücreti almaları bunu göstermektedir. Ancak imam-hatiplerin aldıkları maaşın, popüler birtakım mesleklerin (doktor, mühendis, avukat, akademisyen vb.) maaşlarıyla karşılaştırıldığında oldukça düşük olduğu söylenebilir. Polis ve öğretmen maaşları ile kıyaslandığında da imam-hatiplerin maaşının düşük olduğu görülecektir. Elbette hayat kurtaran bir doktor ya da canı pahasına vatani savunan bir asker gibi imam da tüccar değildir ve her şeyi maddi getirisine göre ölçüp biçmemektedir. Ancak yaşadığı dönemin şartlarına göre kimseye muhtaç olmadan kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek bir ücret alması, diğer mesleklerde çalışanların olduğu kadar imam-hatibin de en doğal hakkıdır.

Sonuç

Bir mesleğin statüsü ve saygınlığı ile o mesleği yürütenlerin niteliği arasında güçlü bir ilişki vardır. Mesleğin statüsünün yüksek olması o mesleğe mensup olanların niteliğine olumlu yönde etki ederken bir mesleği yerine getirenlerin üst düzey niteliklere sahip olması da mesleğin statüsüne olumlu katkı sağlamaktadır. Tam tersi de geçerlidir. Genellikle statüsü yüksek olan mesleklere daha çok rağbet edilmekte ve istekliler içerisinde en yüksek puanları alanlar ya da en başarılılar mesleğe kabul edilmektedir. En başarılılar seçildiği için doğal olarak mesleğin olumlu imajı ve saygın statüsü sürdürülebilir olmaktadır.

Ülkemizde DİB'in yaygın din eğitimi faaliyetleri kapsamında din hizmetlerinin topluma sunulmasında ilk akla gelen meslek imam-hatipliktir. İmam-hatiplik mesleğinin statüsü ile bu mesleği yürütenlerin niteliği arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. İmamlık mesleğinin statüsü yükselip saygınlığı arttıkça imamların daha verimli ve kaliteli bir din hizmeti sunmaları mümkün olabilmektedir. Aynı şekilde imamlar nitelikli bir din hizmeti sundukça ve toplumda gerçekleştirdikleri roller ve yararlılıklar çoğaldıkça mesleğin statüsü yükselmektedir.

Aslında din, insanlık tarihi boyunca hep yaşamın en vazgeçilmez unsurları arasında yer almıştır. Dinin bu etki gücü var olmaya devam ettiği müddetçe din görevlilerinin toplum nezdinde yüksek bir statüye sahip olmaları uzak bir ihtimal değildir. Ancak bugün ülkemizin imam-hatiplik mesleğinin statüsünü ve saygınlığını doğrudan ilgilendiren bazı hususlarda iyi bir konumda olduğunu söylemek güçtür. Bu konuların başında imamların eğitimi ve niteliği gelmektedir. İlahiyat mezunları dururken

daha düşük tahsil düzeyinde bulunan kimselerin kadroya alınması din hizmetlerinin kalitesini ve doğal olarak mesleğin statüsünü olumsuz yönde etkilemektedir. Mesleğin statüsünü olumsuz etkileyen faktörlerden bir diğeri de DİB bünyesinde belli bir süre çalışmış olan fahri görevlilerin, tahsil düzeyine dahi bakılmadan toptan kadroya geçirilmeleridir.

Son zamanlarda adından sıkça söz edilen Diyanet Akademisinin kurulmasını öngören kanunun resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesi, bu akademinin din hizmetlerini yürüten bütün DİB personeline katkı sağlayacağı gibi imam-hatiplerin niteliğinin artırılması noktasında önemli bir boşluğu dolduracağı yönündeki ümitleri artırmıştır.

Kuşkusuz tarihsel süreç içerisinde imam-hatiplik mesleğinin statüsü ve bu görevi yürütenlerin saygınlığı dönemselsel olarak değişiklik gösterse de Müslüman toplumlarda bu mesleğin “peygamber mesleği” olarak nitelendirildiği ve genellikle saygı duyulan bir meslek olduğu söylenebilir.

Ülkemizde özellikle son dönemlerde DİB’in yeni hizmet politikası çerçevesinde imam-hatiplik mesleğinin görev alanı genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Bu kapsamda imam-hatiplerin toplumdaki görünürliğünde ve üstlendikleri rollerde bir artma meydana gelmiştir. Artan roller topluma katkı sağlayan dinî, sosyal, kültürel vb. içerikli faaliyetleri beraberinde getirmiş ve bütün bunlar mesleğin itibarını artırarak statüsünün yükselmesine katkıda bulunmuştur.

Dini temsil makamı olan imam-hatiplik, insanların kendisine uyması için ihdas edilmiş bir görevdir. Bu bakımdan imam-hatiplik mesleğinin saygınlığı, kurumsal ve toplumsal imajı sadece DİB’in değil bütün toplumun hassasiyet göstermesi gereken bir konudur. Zira imam-hatiplerin imaj ve itibarı ile ilgili olumsuz örnekler, genelleme yapılarak dine transfer edilebilmektedir. Bundan dolayı her ne sebeple olursa olsun medya araçlarının hiçbir çeşidinde dinin, dinî değerlerin ve din görevlilerinin istismarına asla müsaade edilmemelidir.

Kaynakça

- Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları, 2004.
- Beydilli, Kemal. “İmam”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/181-186. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- DHGMUG, Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü Uygulama Genelgesi. Türkiye: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020. Erişim 15 Nisan 2022. <https://hukukmusavirligi.diyaret.gov.tr/Documents/Din%20Hizmetleri%20Genel%20M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC%20Uygulama%20Genelgesi.pdf>

- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “İstatistikler”. Erişim 22 Nisan 2022. <https://stratejigelistirme.diyamet.gov.tr/sayfa/57/istatistikler>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Kurumsal Tarihçe”. Erişim 13 Nisan 2022. <https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay//1/diyamet-isleri-baskanligi-kurulus-ve-tarihcesi>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Stratejik Plan 2019-2023 Güncellenmiş Versiyon(2020)”. Erişim 22 Nisan 2022. [https://stratejigelistirme.diyamet.gov.tr/Detay/77/stratejik-plan-2019-2023-g%C3%BCncellenmi%C5%9F-versiyon\(2020\)](https://stratejigelistirme.diyamet.gov.tr/Detay/77/stratejik-plan-2019-2023-g%C3%BCncellenmi%C5%9F-versiyon(2020))
- DİBGVÇY, Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği. Türkiye: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014. Erişim 04 Nisan 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19795&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- DİBKGHK, Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (Kanun No. 633). *Resmî Gazete* 12038 (2/7/1965). Erişim 15 Nisan 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.633.pdf>
- Erdiç, Şaban. *Din Görevlilerinin Sosyoekonomik ve Kültürel Tabanı*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Güler, Ahmet Faruk. “Cumhuriyetin İlk Dönem Romanlarında Din Algısı”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* 7/2 (2018), 932-941.
- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 07 Nisan 2022. <https://sozluk.gov.tr>
- İEKDYDK, İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Kanun No. 6287). *Resmî Gazete* 28261 (11 Nisan 2012). Erişim 10 Nisan 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm>
- Kara, Esra. “1939-1945 Yılları Arası Türk Hikâyesinde Olumsuz Din Adamı Figürleri”. *Dede Korkut Dergisi* 10 (2016), 29-42.
- Karahan, Ahmet Hamdi. *Türk Toplumunda İmam İmajı: İstanbul Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Kaya, Halil Nurullah. *Kanaat Önderliği Bağlamında İmamlık Rolü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Kiriş, H. Mustafa. *İlahiyat Fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı Ekseninde Türkiye’de Din Eğitimi*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2018.
- Köse, Erdoğan. “Bilimsel Araştırma Modelleri”. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. ed. Remzi Y. Kınal. 97-120. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010.
- Küçükbaşçı, Mustafa Sabri. “İmam”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/178-181. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Menekşe, Ömer. “Türk Sinemasında Din ve Din Adamı İmajı”. *II. Uluslararası Dini Yayınlar Kongresi Tebliğ ve Müzakereleri*. 45-66. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.
- METK, Milli Eğitim Temel Kanunu (Kanun No. 1739). *Resmî Gazete* 14574 (24 Hazi-

- ran 1973). Erişim 09 Nisan 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14574.pdf>
- Mücahit, Mustafa. “Cami Eğitiminde Kullanılan Din Dilinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Cami Sempozyumu (Sosyo-Kültürel Açısından Bildiriler Kitabı)*. ed. Fikret Karaman. 2/725-751. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Okumuş, Ejder. “Toplumun İnşasında Dinin ve Din Görevlisinin Yeri”. *Cami ve Hayat*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Öcal, Mustafa. “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi”. *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü-Nurullah Altaş. 224-267. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Öcal, Mustafa. *Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba'dan İmam Hatip Liselerine Bizim Okullarımız*. İstanbul: ÖNDER, 2011.
- Öğüt, Salim. “İmam”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/188-190. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Özkaya, Tanju. “Diyanet İşleri Başkanı Erbaş: 61 bin hocamız resmi olarak Vefa Sosyal Destek Gruplarında çalışıyor”. *Anadolu Ajansı* (24 Nisan 2020). <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/diyanet-isleri-baskani-erbas-61-bin-hocamiz-resmi-olarak-vefa-sosyal-destek-gruplarinda-calisiyor/1817196>
- Sağlam, Mustafa. “Öğretmen Eğitimi”. *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Mehmet Gültekin. 199-223. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Sarıkoçuncu, Ali. *Milli Mücadelede Din Adamları*. 2 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Suher, H. Kemal. *Sosyo-Ekonomik Statü Ölçüm Uygulamaları ve Türkiye İçin Model Önerisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003.
- Sungur, Erol. “Postmodern Tüketim ve Dindarın Seçkinlik (Elitlik) Göstergeleri”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/2 (Aralık 2017), 1277-1298.
- Turan, İbrahim. “Medyadaki Din Adamı İmajı Üzerine Bazı Düşünceler”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/24-25 (2007), 293-304.
- VKİMKBY, Vaizlik, Kur'an Kursu Öğreticiliği, İmam-Hatiplik ve Müezzin Kayımlık Kadrolarına Atama ve Bu Kadroların Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği. Türkiye: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011. Erişim 04 Nisan 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=15636&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Yavuzer, Hasan. *Çağdaş Din Hizmetleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı - Dini Otorite ve Teşkilatların Sosyolojik Analizi*. Kayseri: Laçın Yayınları, 2006.
- Yavuzer, Hasan. “Din Görevlilerinin Meslekleriyle İlgili Memnuniyet, Beklenti ve Performansları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Nevşehir Örneği”. *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (2012), 64-81.